

14 NOVEMBA, 2025

BUNGE LA TANZANIA

BUNGE LA KUMI NA TATU

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KWANZA

Kikao cha Nne – Tarehe 14 Novemba, 2025

(Bunge Lilianza Saa 9.16 Alasiri)

D U A

Spika (Mhe. Mussa A. Zungu) Alisoma Dua

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Waheshimiwa tukae.

Katibu.

NDG. BARAKA I. LEONARD – KATIBU WA BUNGE:

TAARIFA YA SPIKA

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Taarifa ya Spika chini ya Kanuni ya 41(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge za 2025.

Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa Ibara ya 91(I) cha Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Kanuni ya 30(i) ya Kanuni za Bunge, ninapenda kuwajulisha kwamba leo siku ya Ijumaa tarehe 14 Novemba, 2025, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, atalihutubia Bunge katika kulifungua rasmi Bunge jipya la Kumi na Tatu baada ya shughuli zote za Uchaguzi wa Spika, Waheshimiwa Wabunge kuapa, kupitisha jina la Waziri Mkuu na Uchaguzi wa Naibu Spika kukamilika.

14 NOVEMBA, 2025

Waheshimiwa Wabunge, kama mnavyofahamu siku kama hii huwa tunaalika wageni mbalimbali ili kushuhudia tukio hili la Kitaifa, na kama ambavyo mtakumbuka, jana tulitengua Kanuni zetu za Bunge ili kuwezesha wageni kuingia ukumbini; kwa muktadha huo, ninasitisha shughuli za Bunge kwa muda ili niruhusu wageni wetu waanze kuingia ukumbini, nami nitaenda kumpokea Rais wetu, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan. *(Makofi)*

Aidha, wakati wageni wetu wakiingia ukumbini, Waheshimiwa Wabunge wote mtaendelea kutulia kwenye viti vyenu.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya taarifa hii, ninasitisha shughuli za Bunge mpaka muda mfupi ujao. Ahsanteni sana.

(Hapa Bunge lilisitishwa kwa muda mfupi ili Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na wageni wengine waweze kuingia Ukumbini)

NDG. PATSON SOBHA – AFISA WA BUNGE: Waheshimiwa Wabunge na wageni waalikwa, msafara wa kwanza kuingia ndani ya Ukumbi wa Bunge ambao utatanguliwa na Mpambe wa Bunge, Ndugu Mohamed Msangi, ni wa Spika wa Baraza la Wawakilishi Zanzibar, Mheshimiwa Zuberi Ally Maulid; na Makatibu Mezani Ndugu Monica Mwaga, Ndugu Pili Omari na Ndugu Emmanuel Mpanda. Huo msafara wa kwanza utakwenda kuketi viti vilivyopo kushoto kwa Kiti cha Spika.

Waheshimiwa Wabunge, sasa unaingia msafara wa kwanza, ninaomba tusimame. Mpambe wa Bunge, Ndugu Mohamed Msangi akimwongoza Spika wa Baraza la Wawakilishi, Zanzibar, Mheshimiwa Alhaj Zuberi Ally Maulid, akifuatiwa na Makatibu Mezani, Ndugu Monica Mwaga, Ndugu Pili Omari na Ndugu Emmanuel Mpanda, wanakwenda kuketi kushoto kwa Spika. *(Makofi)*

(Hapa Mhe. Zuberi Ali Maulid - Spika wa Baraza la Wawakilishi Zanzibar Aliingia Ukumbini)

14 NOVEMBA, 2025

NDG. PATSON SOBHA – AFISA WA BUNGE: Waheshimiwa Wabunge, ninaomba tuketi. Msafara wa pili utakaofuatia utatanguliwa na Mpambe wa Bunge, Ndugu Shukuru Mkelenga, ni msafara wa Jaji Mkuu wa Tanzania, Mheshimiwa George Mcheche Masaju akifuatiwa na Jaji Mkuu wa Zanzibar, Mheshimiwa Khamis Ramadhan Shaaban na Makatibu Mezani, Ndugu Michael Chikokoto, Ndugu Aziza Makwai na Ndugu Neema Msangi. *(Makofi)*

(Hapa Mhe. George M. Masaju - Jaji Mkuu wa Tanzania na Mhe. Khamis Ramadhan Shabani - Jaji Mkuu wa Zanzibar, Waliingia Ukumbini)

NDG. PATSON SOBHA – AFISA WA BUNGE: Msafara wa tatu unatanguliwa na Mpambe wa Bunge, Ndugu Sabi Rutigingi, ukiwa ni msafara wa Naibu Spika, Mheshimiwa Daniel Baran Sillo, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi na Makamu wa Pili wa Rais wa Zanzibar, Mheshimiwa Hemed Suleiman Abdullah. Makatibu Mezani ni Ndugu Yona Kirumbi, Ndugu Bakari Kishoma na Ndugu Zainab Issa. Msafara huu ukifika, watakwenda kuketi viti vilivyopo kulia kwa Kiti cha Spika. *(Makofi)*

(Hapa Naibu Spika - Mhe. Daniel B. Sillo, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi - Mhe. Dkt. Hussein Ali Mwinyi na Makamu wa Pili wa Rais wa Zanzibar Mhe. Hemed Suleiman Abdullah Waliingia Ukumbini)

NDG. PATSON SOBHA – AFISA WA BUNGE: Waheshimiwa Wabunge, msafara wa nne unatanguliwa na Mpambe wa Bunge, Ndugu Hamza Idrisa. Huu ni msafara wa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi akifuatiwa na Makatibu Mezani Ndugu Mkuta Masoli, Ndugu Ruth Makungu, Ndugu Athuman Hussein na Ndugu Asia Minja. Msafara huu utaketi kulia mwa Kiti cha Spika. *(Makofi)*

(Hapa Mhe. Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi – Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Aliingia Ukumbini)

14 NOVEMBA, 2025

NDG. PATSON SOBHA – AFISA WA BUNGE: Waheshimiwa Wabunge, msafara wa tano utatanguliwa na Mpambe wa Bunge, Ndugu Peter Magati. Msafara huu ni wa Spika wa Bunge, Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu akifuatiwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan. Katika msafara huo yupo Katibu wa Bunge, Ndugu Baraka Leonard na Makatibu Mezani ni Ndugu Aziza Kheri na Ndugu Joshua Chamwela. *(Makofi)*

(Hapa Mhe. Mussa A. Zungu - Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Waliingia Ukumbini)

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tukae.

Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Amiri Jeshi Mkuu, karibu kwenye uzinduzi wa Bunge letu kwa mujibu wa Katiba na Kanuni zetu za Bunge.

Mheshimiwa Rais, kwa ruhusa yako ninakuomba kwanza nianze kutangaza wageni ili baadaye nikukaribishe utuhutubie na kulizundua rasmi Bunge hili la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania leo siku ya Ijumaa. Kwa ruhusa yako Mheshimiwa Rais, ninaomba nianze.

Wageni waliopo ukumbini leo ni viongozi wa Kitaifa, Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Dkt. Hussein Ally Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Hemed Suleiman Abdullah, Makamu wa Pili wa Rais wa Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa George Mcheche Masaju, Jaji Mkuu wa Tanzania. *(Makofi)*

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Khamis Ramadhan Abdalla, Jaji Mkuu wa Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa Zuberi Ali Maulid, Spika wa Baraza la Wawakilishi. *(Makofi)*

Wageni waliokaa Jukwaa la Spika ni viongozi wa Kitaifa wastaafu ambao ni Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais Mstaafu wa Awamu ya Nne. *(Makofi)*

Mheshimiwa Dkt. Isdor Philip Mpango, Makamu wa Rais Mstaafu. *(Makofi)*

Mheshimiwa John Samwel Malecela, Waziri Mkuu Mstaafu na Makamu wa Kwanza wa Rais Mstaafu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Fredrick Tluway Sumaye, Waziri Mkuu Mstaafu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda, Waziri Mkuu Mstaafu na Mzee wa Dodoma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, Waziri Mkuu Mstaafu. *(Makofi)*

Yupo Mheshimiwa Anne Semamba Makinda, Spika wa Bunge Mstaafu. *(Makofi)*

Wengine ni Mheshimiwa Balozi Dkt. Moses Mpogole Kusiluka, Katibu Mkuu Kiongozi; Mheshimiwa Mhandisi Zena Ahmed Said, Katibu Mkuu Kiongozi na Katibu wa Baraza la Mapinduzi; na Mtendaji Mkuu wa Mahakama Prof. Elisante Ole-Gabriel. *(Makofi)*

Wengine ni Mkuu wa Mkoa wa Dodoma, Mheshimiwa Rosemary Staki Senyamule; Mheshimiwa Stephen Masatu Wassira, Makamu Mwenyekiti Chama cha Mapinduzi (CCM Bara); Mheshimiwa Balozi Dkt. Asha-Rose Migiro, Katibu Mkuu wa Chama cha Mapinduzi (CCM); Ndugu John Mongella, Naibu Katibu Mkuu Chama cha Mapinduzi (CCM Bara); Ndugu Mohamed Said Mohamed, Naibu Katibu Mkuu Chama cha Mapinduzi (CCM)

14 NOVEMBA, 2025

Zanzibar; na Ndugu Adam Kimbisa, Mwenyekiti wa CCM Mkoa wa Dodoma. *(Makofi)*

Vilevile wapo Wakuu wa Vyombo vya Ulinzi na Usalama, wote kwa pamoja; Wakuu wa Vyombo vya Ulinzi na Usalama Wastaafu; Ndugu Othman Rashid, Balozi Dkt. Modestus Kipilimba, CP Diwani Athumanl Msuya, Balozi Said Hussein Massoro, Balozi Ali Idi Siwa; na Ndugu Stephen Kagaigai, Katibu wa Bunge Mstaafu. *(Makofi)*

Wageni kutoka kwenye Jukwaa la Spika, Ndugu Abdul Azzan Zungu, mtoto wa Spika; na Ndugu Hanan Alfred, mke wa mtoto wa Spika. *(Makofi)*

Wengine ni Ndugu Azim Dewji, Mheshimiwa Abrahaman Kinana, Spika wa kwanza Bunge la Afrika Mashariki na Makamu Mwenyekiti Mstaafu wa CCM; Ndugu Said Sidde, Mwenyekiti wa CCM Wilaya ya Ilala; Ndugu Catherine John, Mkurugenzi wa vijana Machinga Taifa; Ndugu Stephen Stanery Lusinde, Mwenyekiti wa Machinga Kariakoo na Makamu Mwenyekiti wa Machinga Taifa; na Ndugu Stanley Wilson Mkandawire, Katibu wa CCM Mkoa wa Dar es Salaam. *(Makofi)*

Jukwaa la kulia kwa Spika, Makatibu Wakuu wa Wizara, Msajili wa Vyama vya Siasa, na viongozi kutoka Tume Huru ya Taifa ya Uchaguzi. *(Makofi)*

Pia tunao Mabalozi na wadau wa Maendeleo wa Kimataifa. Tuna Mabalozi kutoka nchi za Comoro, Rwanda, Indonesia, Zimbabwe, Saudi Arabia, Msumbiji, Sudan, Libya, Misri, Afrika Kusini, Ethiopia, Oman, Jamhuri ya Demokrasia ya Kongo, Burundi, Cuba, India, Angola, Italia, Umoja wa Falme za Kiarabu, Uturuki, Kenya, Qatar, Korea, Iran, Brazil, Algeria, Vietnam, Syria, Jamhuri ya Demokrasia ya Korea, Malawi, Sweden, Slovakia, Uingereza, Morocco, Uholanzi, Ufaransa, Somalia, Umoja wa Ulaya, Hispania, Japan, Denmark, Uganda, Ubelgiji, Urusi, Ireland, Uswisi, Finland, China, Norway, Poland, Marekani, Jamaica, Sierra Leone, Romania, Ugiriki, New Zealand, Jamhuri ya Czech na wadau wa Maendeleo wa Kitaifa. *(Makofi)*

14 NOVEMBA, 2025

Wengine ni Waheshimiwa Wabunge wa Afrika Mashariki (EALA) wakiongozwa na Mwenyekiti wao Mheshimiwa Angela Kizigha, Katibu Tawala Mkoa wa Dodoma na Wakuu wa Wilaya za Mkoa wa Dodoma; wenza wa viongozi, viongozi wa dini, wa kitaifa, na wa Mkoa wa Dodoma.

Jukwaa la kushoto kwa Spika, wapo Wakuu wa Mashirika ya Umma, binafsi, asasi za kiraia na taasisi za fedha. Viongozi wengine wa Chama cha Mapinduzi, Wakuu wa Idara na Vitengo vya CCM, Wawakilishi wa Vyama vya Siasa vyenye usajili wa kudumu; Wakuu wa Taasisi za Elimu Dodoma, Wakuu wa Taasisi na vyombo vya habari. Kwenye jukwaa la vioo ni familia ya Mheshimiwa Rais. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, ninawashukuru sana kwa kuwapokea vyema wageni wetu muhimu wa Kimataifa na wa ndani ambao wamekuja kushirikiana leo na sisi kwenye uzinduzi huu wa Bunge letu hili la Kumi na Tatu.

Mheshimiwa Rais, kwa heshima na taadhima, sasa nakualika ulihutubie Bunge kama vile ulivyoelekeza. (Makofi)

MHE. DKT. SAMIA SULUHU HASSAN - RAIS WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA: Waheshimiwa Wabunge, ahsante, ahsante, ahsanteni sana.

Mheshimiwa Mussa Azan Zungu, Spika wa Bunge la Kumi na Tatu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel Nchimbi, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Dkt. Philip Mpango, Makamu wa Rais Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi; Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa John Samuel Malecela, Waziri Mkuu na Makamu wa Kwanza wa Rais Mstaafu; Mheshimiwa Fredrick Sumaye, Waziri Mkuu Mstaafu; Mheshimiwa Mizengo Pinda, Waziri Mkuu Mstaafu; Mheshimiwa Kassim Majaliwa, Waziri Mkuu Mstaafu; Mheshimiwa Suleiman Abdallah,

14 NOVEMBA, 2025

Makamu wa pili wa Rais wa Zanzibar; Mheshimiwa Anne Makinda, Spika Mstaafu wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Tulia Ackson, Spika Mstaafu wa Bunge la Kumi na Mbili; Mheshimiwa Zuberi Ali Maulid, Spika wa Baraza la Wawakilishi; Mheshimiwa Daniel Baran Sillo, Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa George Masaju, Jaji Mkuu wa Mahakama ya Tanzania; Mheshimiwa Khamis Ramadhan Abdalla, Jaji Mkuu wa Zanzibar; Waheshimiwa Wabunge wote wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Mheshimiwa Hamza Saidi Johari, Mwanasheria Mkuu wa Serikali; Ndugu Baraka Leonard, Katibu wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania; Balozi Dkt. Moses Kusiluka, Katibu Mkuu Kiongozi; Mheshimiwa *Engineer* Zena Said, Katibu Mkuu Kiongozi wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar, na Katibu wa Baraza la Mapinduzi; Waheshimiwa Wakuu wa Mikoa mliopo hapa; Makatibu Wakuu mliopo; Wakuu wa Vyombo vya Ulinzi na Usalama; Waheshimiwa Mabalozi na Wakuu wa Mashirika ya Kimataifa wa Jumuiya za Kidiplomasia; Ndugu Emmanuel Tutuba, Gavana wa Benki Kuu ya Tanzania, viongozi mbalimbali mliopo, Waheshimiwa Viongozi wetu wa Dini; Wageni wote Waalikwa mliopo nasi; Mabibi na Mabwana, Kazi na Utu!

WAHESHIWA WABUNGE: Tunasonga mbele.

MHE. DKT. SAMIA SULUHU HASSAN - RAIS WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA: Ahsanteni sana.

Mheshimiwa Spika, ninaanza na wingi wa shukurani kwa Mwenyezi Mungu kwa kutujaalia uzima na kutuwezesha kukutana hapa siku ya leo.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ibara ya 91(1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ana dhima ya kulifungua rasmi Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Ni kwa msingi huo, leo nipo hapa kulihutubia Bunge ili kutimiza matakwa ya ibara hiyo.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kufanya hivyo, nianze na jambo la huzuni lililotokea hapa nchini, na ninawaomba Waheshimiwa

14 NOVEMBA, 2025

Wabunge wote na waalikwa tusimame kwa dakika moja ili kuwaombea wenzetu.

(Hapa Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Waheshimiwa Wabunge pamoja na Wageni Waalikwa Walisimama kwa Muda ili kuwaombea Watanzania waliofariki kutokana na vurugu zilizotokea Siku ya Uchaguzi Tarehe 29 Oktoba, 2025)

MHE. DKT. SAMIA SULUHU HASSAN - RAIS WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA: Waheshimiwa tukae, tumwombe Mwenyezi Mungu aziweke roho za waliopoteza maisha kwenye vurugu zilizotokea tarehe 29/10/2025 siku ya Uchaguzi hapa nchini kwetu. Mungu awape malazi mema ya amani, Amen.

Mimi binafsi nimehuzunishwa sana na tukio lile. Ninatoa pole kwa familia zote zilizopoteza wapendwa wao, na tunamwomba Mwenyezi Mungu, kama tulivyoomba, awapumzishe kwa amani.

Aidha, kwa majeruhi, tunawaombea wapone kwa haraka, na kwa wale waliopoteza mali zao tunawaomba wawe na stahamala na uvumilivu. Serikali imechukua hatua ya kuunda Tume ya kuchunguza yaliyotokea (*Enquiry Commission*) ili tujue kiini cha tatizo. Taarifa hiyo itatuongoza kujielekeza kwenye mazungumzo ya kuleta maelewano na amani. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza sononeko hilo, nijielekeze sasa kukupongeza wewe Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Jimbo la Ilala, na kwa kupata imani ya Waheshimiwa Wabunge waliokuchagua kuwa Spika wa Bunge hili la Kumi na Tatu. Ni imani yangu kuwa uzoefu wako katika Bunge hili utakuongoza kusimamia utekelezaji wa shughuli za Bunge kwa ufanisi mkubwa.

Aidha, natumia fursa hii kumshukuru kwa dhati Spika Mstaafu Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson kwa kuliongoza vyema Bunge la Kumi na Mbili. Serikali inaahidi kutoa ushirikiano wa kutosha katika utekelezaji wa majukumu ya Bunge hili la Kumi na Tatu. (*Makofi*)

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, kwa kauli hiyo hiyo, nimpongeze pia Mheshimiwa Daniel Baran Sillo kwa kuchaguliwa kuwa Naibu Spika wa Bunge hili.

Aidha, nirejee pongezi zangu kwa Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Nchemba, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambaye ameapishwa leo asubuhi.

Mheshimiwa Spika, niwapongeze pia Waheshimiwa Wabunge wote kwa kuaminiwa na Watanzania kuwawakilisha katika kazi adhimu ya kutunga sheria, kuishauri na kuisimamia Serikali kupitia Bunge hili la Kumi na Tatu. Hongereni sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, hii ni dhamana na dhima kubwa sana mliyopewa na wananchi, na vivyo hivyo, matarajio ya wananchi kwenu ni makubwa pia. Matarajio yao ni kuwa mtatumia muda wenu mwingi kuwa na mijadala inayoakisi raha na karaha wanazoziona, na mtaisimamia na kuishauri Serikali ipasavyo juu ya kutatua changamoto zao, na kwamba wakati wote mtajielekeza kulinda maslahi ya wananchi waliowachagua, na maslahi mapana ya Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa vigezo vyovyote vile, Bunge hili ni jipya. Takwimu zinaonesha kuwa Wabunge 223 kati ya Wabunge 393, sawa na 56.7% ni Wabunge wapya kabisa. Aidha, 45% ya Wabunge wote ni wanawake. *(Makofi)*

Ahsante, hongereni sana Wabunge wanawake. Tunasogelea 50% tuko 40% na *point*. Wabunge wanawake waliogombea majimboni safari hii ni 36 ikilinganishwa na Wabunge 21 katika Bunge lililopita. Takwimu hizi zinatueleza kuwa Uchaguzi Mkuu umeleta mabadiliko makubwa kwa kuongezeka kwa idadi ya Wabunge wanawake walioshinda kupitia majimbo na kuongeza idadi ya Wabunge wanawake wa Viti Maalum. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Uchaguzi Mkuu wa kuchagua Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Wabunge, Wajumbe wa

14 NOVEMBA, 2025

Baraza la Wawakilishi na Madiwani ulifanyika tarehe 29 Oktoba, 2025 nchini kote.

Mheshimiwa Spika, Watanzania kwa mamilioni walijitokeza kupiga kura na kuchagua viongozi waliowataka. Kazi iliyo mbele yetu sasa ni kujenga mshikamano na umoja wa Kitaifa ili sote kwa pamoja tuijenge, tuitunze, na tuilinde nchi yetu na kuzidi kunyanyua hadhi ya Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nitumie nafasi hii kuwashukuru tena wananchi wa Tanzania kwa kujitokeza na kushiriki vyema kwenye hatua zote kuanzia kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Kupiga Kura, kuhakiki daftari na kupiga kura. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena, wananchi wamethibitisha kuwa, kushiriki uchaguzi ndiyo njia ya uhakika na salama ya kubadilisha viongozi wasioridhikanao, au wasioridhika na huduma zao. Njia nyingine zozote hazina heri wala salama ndani yake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, niendeleo kuipongeza Tume Huru ya Taifa ya Uchaguzi kwa kuendesha vyema Uchaguzi Mkuu wa kwanza tangu kuundwa upya kwa Tume hiyo. Safari hii Wakurugenzi wa halmashauri hawakusimamia uchaguzi, wala hakuna mgombea aliyepita bila kupingwa. Sisi tuliogombea na vyama vyetu hatukukosa viwanja vya kufanyia mikutano yetu. Kwa ujumla kampeni zilikwenda vyema. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, utaratibu uliofanyika wa kuongeza vituo vya kupigia kura ulisaidia sana kuondoa msongamano katika vituo hivyo. Kwa hakika upigaji wa kura ulirahisishwa sana na haukuchukua muda mwingi wa wananchi kama ilivyo zoeleka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, jambo hili limewafanya baadhi ya waangalizi wa uchaguzi kudhani kwamba wananchi hawakujitokeza kupiga kura. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwa uchaguzi ulifanyika, kulijitokeza vurugu na uvunjifu wa amani ambao ulisababisha

14 NOVEMBA, 2025

uharibifu wa mali, kupoteza maisha na kuhatarisha usalama wa nchi. Tunapoenda mbele, niwasihi sana Watanzania tuongozwe na dhamira ya maelewano, ushirikishwaji, kujirekebisha, na umoja. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa wanangu, vijana wa Taifa hili la Tanzania, niseme kuwa nchi hii imejengwa kwenye misingi ya amani na utulivu wa kisiasa. Sisi wazazi wenu tunganishika kuyafanya mliyoyafanya wakati huu, nchi hii isingekuwa na neema na maendeleo mnayoyaona leo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ninataka nirudie hilo kwa wanangu, vijana wa Taifa hili la Tanzania, sisi wazazi wenu kama tungeyafanya mliyoyafanya ninyi, nchi hii isingekuwa na neema na maendeleo mnayoyaona leo. Hivyo niwasihi sana wanangu vijana wa Tanzania, nchi hii ni yenu. Kwa shida zozote zile zinazowakabili, msikubali hata siku moja kushawishiwa kuichoma nchi yenu wenyewe. Msikubali kukata tawi la mti ambao mmeukalia, msikubali kabisa. Hili ninawaomba mlikatae kwa nguvu zenu zote. Ninyi ndio walinzi na wajenzi wa Taifa hili. Ninawasihi, kamwe msije kuwa wabomoaji wa Taifa lenu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kuna wakati vijana hufuata mkumbo wa uhalifu kwa ushabiki. Pia, ninatambua kwamba vijana wengi waliokamatwa na kushtakiwa kwa makosa ya uhaini hawakujua wanachokifanya. Nikiwa Mama na Mlezi wa Taifa hili, ninavielekeza Vyombo vya Sheria na hasa Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka kuangalia kiwango cha makosa yaliyofanywa na vijana wetu. Kwa wale ambao wanaonekana walifuata mkumbo na hawakudhamiria kufanya uhalifu wawafutie makosa yao. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, ahsanteni, nashukuru.

Mheshimiwa Spika, ukiangalia clip zile za maandamano, unaona kabisa kuna vijana ambao waliingia kwa kufuata mkumbo, wanaimba kwa kufuata ushabiki, na hawakuwa wanajua wanalolifanya. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, kama mlezi, kama Mama ndiyo maana ninaelekeza Vyombo ya Ulinzi na Usalama hasa Ofisi ya

14 NOVEMBA, 2025

DPP kuchuja viwango vya makosa na kwa wale waliofuata mkumbo, basi waseme nao, kisha wawaachie waende kwa wazazi wao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninatoa msamaha huo kwa sababu, hata maneno ya Mwenyezi Mungu katika Kitabu cha Luka sura ya 23 mstari wa 34 yanasema, na hapa ninanukuu: "Yesu akasema, Baba uwasamehe kwa kuwa hawajui watendalo." *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ndugu zangu Watanzania, tujifunze kutokana na mapito yetu. Hapana shaka kwamba Tanzania ni nchi inayofuata misingi ya kidemokrasia, ila neno demokrasia kamili linaweza kutafsiriwa kwenye mitazamo tofauti, haina *formular* moja.

Mheshimiwa Spika, kama Taifa, tunaendelea kujifunza na kujirekebisha. Hivyo basi, sote kwa umoja wetu tunapaswa tuitumie fursa hii tuendeleo kujifunza, tujirekebishe na tukubaliane jinsi ya kuiendesha nchi yetu kidemokrasia kwa kuzingatia tamaduni, mila na desturi zetu na siyo za kuletewa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kama tulivyoagizwa na Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya kipindi cha miaka mitano; mwaka huu 2025 mpaka 2030, moja ya hatua itakayotufikisha kwenye maelewano hayo ni marekebisho ya Katiba yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali imeahidi kuanza kulifanyia kazi suala la mabadiliko ya Katiba ndani ya siku 100 za muhula wa pili wa Awamu ya Sita kwa kuanza na Tume ya Usuluhishi na Maelewano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tunapozungumzia umoja wa Kitaifa, tunaongozwa na uwepo wa Tunu ya Muungano wetu. Hivyo basi, kuudumisha kuimarisha na kuenzi Muungano wetu kutaendelea kuwa kipaumbele cha Serikali tunayoiunda. Tutaendelea kuchukua hatua madhubuti kuhakikisha tunatatua changamoto za Muungano kila zinapojitokeza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Sita iliendeleza tuliyoyaanza katika Awamu wa Tano, na hivyo kaulimbiu yake

ilikuwa 'Kazi lendelee'. Ninyi ni mashahidi kuwa kazi iliendelezwa, na mengi yalikamilishwa kama nilivyoeeleza katika Hotuba ya Kufunga Bunge la Kumi na Mbili la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 27 Juni mwaka huu 2025. Niwahakikishie katika miaka mitano ijayo tutalinda na kuendeleza mafanikio haya pamoja na kuleta mafanikio mengine na makubwa zaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha kampeni, mimi na Mgombea Mwenza tulitembea nchi yote kuomba kura, na tulisikiliza na kuyabeba matakwa na mahitaji ya wananchi katika kujenga nchi yetu kwa maisha bora zaidi ya baadaye. Tuliwaahidi kuwa, wakitupa tena dhamana ya kuongoza Taifa letu, tutajielekeza katika kutekeleza kauli mbiu ya “Kazi na Utu, Tunasonga Mbele.” Hii ni kuhakikisha kuwa jitihada zozote tunazozichukua za kuleta maendeleo nchini, zitalenga kuinua na kuongeza thamani ya utu wa watu wetu wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hakika tulisikiliza na kuelewa matamania ya wananchi ya kupata Serikali inayoshughulikia changamoto zao, kama vile suala la gharama za maisha, kuongeza fursa za kazi na ajira ili waweze kujiendeleza kiuchumi, na kuimarisha ustawi wa jamii zetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninataka niwahakikishie kwamba Serikali itachochea upatikanaji wa fursa za kiuchumi na kujenga matumaini kwa vijana, wanawake, makundi ya wenye ulemavu, na hata wazee kuanzia mijini mpaka vijijini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nianze na masuala ambayo niliwaahidi wananchi kuwa tutaanza kuyafanyia kazi ndani ya siku 100 za mwanzo za kazi. Kwanza kabisa linahusu utumishi na utawala bora, nalo ni suala la uundwaji wa Serikali. Niliwaahidi wananchi kuwa Serikali nitakayoiunda itawajibika na kuendelea na mageuzi ya sera zinazogusa maslahi na ustawi wa maisha ya wananchi moja kwa moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hivyo basi, ni lazima viongozi wa Serikali kwa ngazi zote, kuanzia Mawaziri hadi Maafisa Tarafa, wawe karibu na wananchi ili kuweza kufahamu changamoto zao na kuwajibika kwao. *(Makofi)*

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa ahadi tulizotoa ni nyingi, matamania ni mengi, matarajio ni makubwa, na muda wa kuyatimiza haya ni mchache, tutaongeza kasi ya utekelezaji wa mipango ya Serikali ili tuweze kufikia malengo tuliyojiwekea.

Mheshimiwa Spika, ninayasema haya mapema kwa watendaji waliopo Serikalini, na nimeona Makatibu Wakuu wapo hapa na wale nitakaowateua kwa ajili ya kujitayarisha kisaikolojia na kujipanga vyema kufanikisha malengo hayo. Wananchi wanahitaji mabadiliko chanya kwa maendeleo. Watendaji msipobadilika kuendana na matarajio ya wananchi, tutawabadilikia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika hotuba ya kufungua kampeni tarehe 28/08/2025 nilitaja mambo ambayo Serikali ingeanza nayo ndani ya siku 100 za kazi. Tuliahidi kutoa ajira kwa fani za sekta ya afya na elimu. Leo ikiwa ni siku ya 12 tangu muhula huu wa pili wa Awamu ya Sita uanze, tayari tumeshatangaza nafasi za ajira 7,000 za walimu na nafasi za ajira 5,000 za watumishi wa sekta ya afya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hatua hii ni mwanzo wa kujibu kiu ya wananchi ya kuboresha huduma za afya na elimu. Katika hatua nyingine, tunajiandaa kuanza kwa majaribio ya Bima ya Afya kwa Wote. Serikali itakuja kwenu Waheshimiwa Wabunge na mapendekezo ya namna ya kufanikisha majaribio hayo, na niwaombe myaunge mkono mapendekezo hayo ambayo yatakuwa mwanzo wa mageuzi katika upatikanaji wa huduma bora za afya kwa watu wote nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tunadhamiria pia kuviunganisha vituo vya huduma za afya kidijitali na kuhakikisha vinakuwa na vifaa na huduma za viwango stahiki kwa kila ngazi husika. Tunakusudia kuweka viwango vinavyofanana ili watumiaji wa Bima ya Afya mijini na vijijini wawe na huduma zinazolingana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine, nimeshaielekeza Wizara ya Afya kusimamia maelekezo ya kutozuia maiti kwenye vituo vya kutolea huduma za afya, wakati familia zikiendelea na taratibu za kulipa deni la matibabu kwa njia zinazolinda utu wao.

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, niseme kwamba, ni kupitia mpango huu wa Bima ya Afya kwa Wote, kadhia hii ya kuzuia maiti inakwenda kukomeshwa kwa sababu gharama za matibabu zitalipwa na bima ya mtu anayekwenda kutibiwa. Niwasihi wananchi wote kuweka kipaumbele kwa afya zetu, kwa kila mmoja wetu kuwa na Bima ya Afya pamoja na wanaomtegemea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya 2025/2030 imeahidi, nami nilitangaza ahadi hiyo kuwa nitaunda Tume ya kuanzisha Mazungumzo ya Maridhiano na Upatanishi na kuandaa mazingira ya kuanza kwa Mchakato wa Mabadiliko ya Katiba. Hata hivyo, kutokana na uvunjifu wa amani uliotokea nchini, tunahitaji kwanza kufanya tathmini ya kina ili tujue kiini na sababu ya kadhia hiyo, na ndipo tuunde Tume ya Maridhiano.

Mheshimiwa Spika, katika Muhula kwa Kwanza wa Awamu ya Sita tulikuja na falsafa ya R4 ili kuliunganisha Taifa. Serikali ilionesha utayari wakati wote kuleta maridhiano, ili kwa pamoja tuweze kulijenga na kulitunza Taifa letu. Serikali ilinyoosha mkono kuwavuta na kuwakaribisha Vyama vya Siasa, Vyama vya Kijamii, Sekta Binafsi na hata Jumuiya za Kimataifa, ili kwa pamoja tuijenge Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Waheshimiwa Wabunge, mkono huo wa urahimu ulileta matumaini kwa nchi kabla ya baadhi ya wadau kuamua kuuachilia au kuuputa mkono huo. Kwa kuwa wananchi wa Tanzania wamenipa ridhaa ya kuendelea kuiongoza nchi hii, sitachoka kunyoosha tena mkono wa maridhiano. Ni matumaini yangu kuwa wadau wa kisiasa wataupokea kwa dhati mkono wa maelewano, ili kwa pamoja tujenge mazingira muafaka kwa maendeleo ya Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tutajifunza kutokana na makosa na upungufu wa taasisi zetu za kidemokrasia. Tanzania ina uzoefu wa miongo mingi ya kidemokrasia na amani. Tanzania ina demokrasia iliyokomaa. Hata hivyo, tutaendelea kuiboresha kulingana na mazingira na wakati. Ni jukumu letu sasa kujielekeza kwenye maboresho hayo kwa utashi wetu bila shinikizo lolote. *(Makofi)*

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, ninataka nirudie hapo. Tanzania imekuwa na miongo mingi ya kidemokrasia. Limekuwa ni Taifa la amani na utulivu wa kisiasa. Neno demokrasia linaweza likatafsiriwa katika ncha yoyote ile, lakini sisi ni wakomavu wa demokrasia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na hayo, katika safari yetu ya kuendesha Tanzania kidemokrasia, tupo tayari kujifunza na kujirekebisha. Hivyo basi, niwaombe makundi yote ya Watanzania hasa vyama vya siasa tukae pamoja, tuzungumze, tuangalie tumekosea wapi? Turekebishe, twende na safari yetu ya Taifa lenye amani na utulivu. Haya yatafanyika kwa kufuata mila, desturi zetu, miongozo yetu, kanuni zetu, mitindo yetu ya maisha na siyo kwa shinikizo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa zaidi ya 60% ya watu wa nchi hii ni vijana, tutaweka kipaumbele kwenye sera na programu zitakazopanua fursa za kiuchumi, kutengeneza kazi na ajira, kuongeza wigo wa hifadhi za jamii, na kuwajengea kesho iliyo bora. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha vijana wanapata nafasi ya kushiriki katika kujenga mstakabali mwema wa Taifa letu, tutaweka kipaumbele kwenye ushirikishwaji wa vijana katika masuala ya Maendeleo yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, niNatambua kumekuwa na majukwaa mengi ya kuwafikia vijana ila bado shughuli zao zinafifishwa na masuala ya kisiasa na majukwaa hayo kupoteza malengo na mvuto kwa vijana. Mimi na wenzangu tumefikiria kuwa na Wizara kamili itakayoshughulika na mambo ya vijana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, ahsante sana.

Mheshimiwa Spika, tumeamua kuwa na Wizara kamili badala ya kuwa na Idara ndani ya Wizara yenye mambo mengi. Vilevile, ninafikiria kuwa na Washauri wa masuala ya vijana ndani ya Ofisi ya Rais. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, jambo lingine tuliloahidi kulitekeleza ndani ya siku 100 za awali za kazi ni kuchukua hatua za kuongeza mitaji kwa ajili ya shughuli za kiuchumi za vijana na wanawake kwa kutenga shilingi bilioni 200. Serikali inaendelea kuangalia njia nzuri ya kuimarisha Mfuko huo kwa lengo la kuongeza ufanisi kwa walengwa. Aidha, kwa kushirikiana na sekta binafsi, tutaanzisha Madirisha ya Uwekezaji kwa Vijana (*Youth Investment Windows*).

Mheshimiwa Spika, Madirisha haya yatatoa mikopo nafuu na mitaji ya uwekezaji kwa biashara za vijana. Pamoja na hayo niliyoyaeleza, kuna mengi zaidi ambayo tumejipanga kuyafanya katika kipindi cha miaka mitano ijayo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, ni dhima ya Serikali kuendeleza ukuaji wa uchumi na katika kipindi hiki tutaanza utekelezaji wa Dira ya Taifa ya Maendeleo ya Mwaka 2025 - 2050, tukilenga kujenga Taifa jumuishi lenye ustawi, haki na linalojitegemea.

Mheshimiwa Spika, Dira mpya imeweka vigezo vya kuchagua sekta na maeneo ya kupewa kipaumbele yaliyobainishwa kwenye andiko la Dira yenyewe. Kati ya mikakati itakayofanyiwa kazi ni kuwekeza zaidi kwenye sekta zinazoajiri watu wengi na miongoni mwa sekta hizo ni kilimo, utalii, viwanda, ujenzi na madini. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, malengo yetu ya kiuchumi ni kupandisha kasi ya ukuaji wa uchumi kutoka 5.6% ya sasa hadi zaidi ya 7% kuelekea mwaka 2030. Ukuaji huu utaiwezesha Serikali kuboresha huduma za kijamii na kujenga miundombinu wezeshi ya kiuchumi. Tutaimarisha masoko ya mitaji kwa kuhamasisha uwekezaji wa ndani na kutumia rasilimali zetu kama madini kudhamini mikopo ya uwekezaji, badala ya kuweka mzigo mkubwa kwenye Deni la Taifa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mwelekeo wetu ni kukua kwa pamoja kwa uchumi unaogusa maisha ya mtu mmoja mmoja (*Micro economy*) na uchumi jumla (*Macro economy*).

Mheshimiwa Spika, mtakubaliana nami kuwa Sekta Binafsi ni nguzo muhimu ya ukuaji wa uchumi, hususan Sekta Binafsi ya

ndani. Tutaboresha zaidi mazingira ya biashara nchini kwa kukamilisha utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara (MKUMBI). Aidha, tutatekeleza mapendekezo ya Tume niliyoiunda ya kuboresha mifumo ya kodi nchini ili kuwapatia wafanyabiashara wetu wepesi katika kufanya biashara zao. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutaendelea kuweka nguvu zaidi kudhibiti mfumuko wa bei za bidhaa ambayo ni hatua muhimu katika kupunguza gharama za maisha kwa wananchi. Pia tutaweka motisha kwa viwanda vya ndani ili viweze kuzalisha kwa gharama nafuu na kuuza kwenye soko la ndani na nje. Tutaongeza vivutio vya kikodi na visivyo vya kikodi ili kuchochea uzalishaji na kukuza ushindani wa bidhaa za ndani.

Mheshimiwa Spika, mbali na mikopo, tutafungua fursa mahsusi kuhamasisha vijana na wamiliki wa biashara ndogo kupata elimu ya biashara na kuweza kujisajili katika Mfumo wa Kielektroniki wa Manunuzi ya Serikali (TANSIS).

Mheshimiwa Spika, kupitia vyuo vyetu vya ufundi stadi (VETA) vilevile tutaongeza *program* maalum za mafunzo ya ufundi stadi na kuunganisha *program* hizi na miradi ya mikakati kama reli ya kisasa (SGR), uendelezaji wa bandari, uchumi wa bluu, madini na gesi ili vijana hawa wapate uzoefu na waweze kuajirika. Kwa hiyo, watakuwa wanasoma VETA na wanakwenda kufanya mazoezi kwenye hiyo miradi mikubwa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Serikali itaanzisha Kanda za Kuendeleza Ujuzi zitakazowawezesha vijana kupata ujuzi unaohitajika katika makampuni ya sekta binafsi na kuangalia uwezekano wa kutoa vivutio maalum kwa makampuni yatakayotoa nafasi nyingi za ajira kwa vijana. Aidha, tutaweka mazingira ya kuhakikisha tunakuza vijana kwenye uongozi kwa kuwezesha vyuo vyetu kufanya mafunzo ya ulezi (*mentorship*) na ukuzaji wa vijana viongozi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutataizama mikopo ya 10% ya makusanyo ya halmashauri zetu ili kuboresha upatikanaji wa mikopo hiyo kwa walengwa. (Makofi)

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, ni vyema vilevile walengwa wakajua kwamba, fedha hizi ni mkopo na siyo msaada, ni mbegu na siyo mavuno na ni mtaji na siyo ruzuku, hivyo marejesho na tija yake lazima ionekane. Matamaniao yangu ni kuona ifikapo mwaka 2030, tuwe tumetengeneza wawekezaji vijana ambao watatoa ajira kwa vijana wenzao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa kushirikiana na sekta binafsi na wadau wa maendeleo tutahamasisha ufadhili kwa biashara za wanawake ili kuwasaidia wanawake wanaofanya kazi kwenye masoko. Tutaongeza na kuratibu kwa karibu Mifuko ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ili kurasimisha biashara zao na kuwawezesha kukopesheka. Tutawekeza katika kuboresha miundombinu ya masoko, mifumo ya maji safi na maji taka, huduma za afya na vituo vya matunzo ya watoto kwenye masoko. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine, tutalipa kipaumbele suala la kutenga maeneo ya biashara kwa wafanyabiashara wadogo na wa kati ili Serikali iwatambue na kuwarasimisha ili waweze kufanya kazi zao bila bughudha na wachangie kwenye pato la Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa rasilimali ambazo nchi yetu imebarikiwa na nguvu kazi kubwa tuliyonayo, ninaamini tunaweza kabisa kujipanga na kufikia lengo hilo. Kwa kufanya hivyo, ndio tutafikia lengo letu la kuzalisha ajira milioni nane katika sekta mbalimbali ifikapo mwaka 2030. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa huduma za kijamii, maendeleo makubwa yamepatikana kwenye sekta ya maji, ambapo hali ya upatikanaji wa maji ilipanda kutoka 84% hadi 91.6% mijini na kutoka 70.1% hadi 85% vijijini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tumefika pazuri kuliko pale tulipokuwa mwaka 2021. Hata hivyo, azma ya Serikali ni kufikia 100% ya upatikanaji wa maji safi, salama na uhakika. Hivyo basi, tunakwenda kuongeza nguvu ili kuyafikia yale maeneo machache ambayo upatikanaji wa maji bado ni changamoto. *(Makofi)*

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, katika miaka mitano (5) ijayo, tutakamilisha ujenzi wa Gridi ya Taifa ya Maji ambayo itategemea maji kutoka Ziwa Victoria, Ziwa Tanganyika na Ziwa Nyasa. Tutakamilisha miradi mikubwa ya maji inayoendelea ikiwemo miradi ya maji ya miji 28 na miradi mikubwa ya Bwawa la Kiwira Mbeya, Bwawa la Kidunda, ambalo litahudumia Dar es Salaam, Morogoro na Pwani na Bonde la Mto Rufiji ambalo pia litahudumia Dar es Salaam na Pwani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuna vilevile, Mradi wa Same–Mwanga-Korogwe ambapo utahudumia Kilimanjaro na Tanga na upanuzi wa *Capri Point* kule Mwanza, kwa kuitaja kwa uchache. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwenye sekta ya afya, mbali na masuala ya Bima ya Afya kwa Wote na ongezeko la ajira za watumishi wa afya ambayo nimeshayagusia, tutakamilisha ujenzi wa hospitali, vituo vya afya na zahanati zinazojengwa kote nchini. Tutaendelea kuboresha Hospitali ya Taifa ya Muhimbili na kuongeza uwezo wake kutoka vitanda 1,435 vya sasa hadi vitanda 1,757 ifikapo 2030. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, itakapokamilika, itaweza kutoa huduma za kibingwa na kuwa hospitali ya kutumainiwa na kukimbiliwa katika Afrika ya Mashariki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tutaongeza huduma za kibingwa za afya kwenye hospitali zetu za rufaa za mikoa na hospitali za rufaa za kanda, ili kuwapunguzia gharama wananchi kutafuta huduma za rufaa nje ya mikoa yao. Tunataka, badala ya kuwa na watu kuzifuata huduma, huduma ziwafuate watu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tutaendelea kuwekeza katika kujenga uwezo wa kukabiliana na magonjwa ya mlipuko. Tumejipanga kujenga hospitali kubwa ya Kitaifa ya magonjwa ya mlipuko na tutajijenga kule Mkoani Kagera.

Mheshimiwa Spika, tutajielekeza pia katika kuongeza uwezo wa uzalishaji wa dawa, vifaatiba na vitendanishi ili kupunguza uagizaji na kupunguza gharama za matibabu. Katika hili,

tutavihakikishia viwanda vya ndani soko la uhakika kupitia Bohari ya Dawa (MSD). (Makofi)

Mheshimiwa Spika, halikadhalika, tutakuza utafiti, utambuzi na utoaji wa ithibati wa dawa zetu za asili. Baada ya uwekezaji huu tutajielekeza zaidi kwenye kinga (*preventive medicine*) tofauti na tulivyo sasa kujielekeza zaidi kwenye tiba. Aidha, Serikali inatambua mchango wa Sekta Binafsi katika utoaji wa huduma za afya na ahadi yetu ni kuendeleza ushirikiano mkubwa na sekta binafsi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa elimu, katika miaka mitano ijayo tunaanza utekelezaji kamili wa maboresho ya Sera ya Elimu inayosisitiza elimu ujuzi. Tutaendelea kuweka mkazo zaidi kwenye masomo ya sayansi na hisabati. Azma yetu ni kuongeza wanasayansi wabobezi katika eneo la sayansi ya *data*, akili unde, sayansi ya kompyuta na teknolojia za viwanda. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutatumia Mfuko wa *Samia Scholarship* kusomesha wanasayansi hawa ndani na nje ya nchi. Jambo hili litakwenda sambamba na kukamilisha Shule Maalum za Sekondari za Wasichana za Sayansi na zile za Vipaji za Wavulana katika kila mkoa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha mitaala na silabasi zetu zinatekelezwa kikamilifu, tutaunganisha kwa njia ya kidijiti shule za vijijini na mijini ili kubadilishana uzoefu na taarifa. Kama tulivyowaahidi wananchi, tutaongeza mikopo ya elimu ya juu, kwani kipindi hiki kwa mara ya kwanza katika historia ya nchi yetu, tutakuwa na kampasi za vyuo vikuu kila mkoa. Vilevile, tutasimamia mpango wetu wa kuhakikisha kila wilaya ina chuo cha VETA chenye vifaa stahiki vya mafunzo kwa vitendo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, nilishagusia suala la kuongeza walimu. Pamoja na walimu, tunaenda kuwekeza zaidi pia kwenye miundombinu ya shule za awali, msingi na sekondari mpya pamoja na kuongeza madarasa kwenye shule zilizopo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tunapotekeleza maendeleo jumuishi, tutaendelea jitihada tulizozianza za kuweka miundombinu na

vifaa kwa wanafunzi wenye mahitaji maalum. Pamoja na hao, tutaendeleza fursa muhimu ya kuwasomesha na kujiendeleza kwa watoto wenye magojwa adimu (*rare diseases*) wanaohudumiwa majumbani. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, katika miaka mitano ijayo, tunakwenda kufanya uwekezaji mkubwa kwenye sekta za uzalishaji, tukianza na kilimo. Tutaongozwa na dhana ya "Kilimo ni Biashara, Mkulima ni Mwekezaji". Lengo letu ni kuongeza kasi ya ukuaji wa sekta hii kutoka asilimia nne ya sasa hadi kufikia 10% ifikapo mwaka 2030. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa kufanya hivyo, tunalenga siyo tu kujihakikishia utoshelevu wa chakula, bali pia tutawekeza kwenye mnyororo wa thamani ili kuwanufaisha Watanzania wengi walioajiriwa kwenye sekta hii. Tunakusudia kuifanya Tanzania kuwa miongoni mwa wazalishaji wakubwa wa mazao ya mahindi, mchele na mbogamboga Barani Afrika. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutafanya hivyo kwa kujielekeza kwenye kilimo cha kisasa kwa kuongeza pembejeo kama mbegu bora, mbolea na viuatilifu kwa ruzuku. Tutaongeza upatikanaji wa maji ya uhakika na kuongeza eneo la kilimo cha umwagiliaji maji, kutoka ekari milioni 3.4 hadi ekari milioni 5; kwa kukamilisha ujenzi wa mabwawa na skimu za umwagiliaji maji. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, vilevile tutaanzisha skimu mpya ikiwemo kwenye Bonde la Mto Rufiji, aidha, tutaanzisha vituo vya ukodishaji zana za kilimo, ambavyo vitatoa huduma za matumizi ya teknolojia katika kilimo chetu.

Mheshimiwa Spika, ili kukuza uwekezaji kwenye sekta ya kilimo, tutaziimarisha Benki zetu za Maendeleo ya Kilimo (TADB) na Benki ya Ushirika ili zichochee mapinduzi tunayoyatazamia. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuongeza uzalishaji, lazima pia tudhibiti upotevu wa mazao baada ya mavuno. Hivyo, tutaendelea kuwekeza katika kuongeza uwezo wa kuhifadhi mazao chini ya Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA).

Aidha, tutazidi kuboresha mifumo ya stakabadhi ghalani ambayo imeshaanza kuwaletwa manufaa wakulima wa mazao mbalimbali yaliyojumuishwa kwenye mfumo huo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika kupanua masoko yetu nje na kutumia fursa za diplomasia ya uchumi, tutayatumia masoko ambayo tayari tulishafungua na tutahakikisha kuwa fursa hizi zinakuwa na makubaliano yanayotekelezeka ili kuwa na uhakika wa masoko haya. Hapa tunakusudia masoko ya bidhaa ndogo ndogo kama mbaazi, choroko na ufuta. Tuwe na mikataba inayoeleweka na kutuhakikishia soko ili wakulima wanapovuna, masoko ya uhakika yawe yapo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na kujitosheleza kwa chakula kwa 128% kwa sasa, mwelekeo wetu ni kuendelea kupiga hatua kwenye uzalishaji wa sukari na mafuta ya kupikia hususan uzalishaji na usindikaji wa alizeti, chikichi na ufuta. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuna mazao ya biashara ambayo yalikuwa yakifanya vizuri sana na kuwanufaisha wakulima wengi, lakini yameathiriwa ama na bei za soko duniani, au wawekezaji waliopewa viwanda vya kuchakata mazao hayo kushindwa kviendesha vyema viwanda hivyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tutayasimamia kwa karibu zaidi mazao ya chai, kahawa, parachichi na pamba tukiwa na shabaha ya kupanua masoko, kuongeza ushindani wa bei na kuwafaidisha zaidi wakulima wetu.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeanza kuona fursa na kuleta mageuzi kwa sekta ya ufugaji. Miongoni mwa ahadi zetu kubwa ni kuongeza eneo lililopimwa na kutengwa kwa shughuli za ufugaji kutoka ekari milioni 3.46 hadi ekari milioni sita. Hatua hii itaepusha migogoro baina ya wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi na itaongeza wigo wa uzalishaji wa malisho ya mifugo ili tuelekee kwenye ufugaji wa kisasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika hatua za kuyafungua masoko ya kimataifa, tutaendeleza chanjo, pamoja na utambuzi wa mifugo yetu nchini ili kuongeza ubora wa mazao ya mifugo, tuweze

kuingia kwenye kumbukumbu za dunia na kutambulika sokoni. Pamoja na hatua hiyo, tutaendelea na kuboresha kosafu (*breeds*) za mifugo, kujenga mabwawa ya kunyweshea, majosho, machinjio na miundombinu mingine muhimu kwa ajili ya ufugaji.

Mheshimiwa Spika, lengo ni kuwa na mnyororo wa kuongeza thamani ya mifugo na mazao ya mifugo, kwa ajili ya kuliendea soko la nje. Yaani tutaongeza thamani, tufungue soko au tuongeze thamani ya mifugo yetu kwa ajili ya kuliendea soko la nje. Tutoke kwenye kumtazama ng'ombe na mlio wake, tutazame uzito wa nyama, ladha ya nyama, wingi wa maziwa, ubora wa ngozi, ubora wa kwato na pembe. Mtazamo huo ndiyo utakaoleta mapinduzi ya sekta ya mifugo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, ninywe maji kidogo, ahsanteni sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kwenye uvuvi, tunaenda kuongeza manufaa ya uvuvi wa Bahari Kuu na kwenye Maziwa Makuu. Tutakamilisha ujenzi wa Bandari ya Uvuvi iliyopo Kilwa, ambayo itazalisha fursa za ajira takribani 30,000. Tutajenga bandari nyingine ya kisasa ya uvuvi kule Bagamoyo itakayofungamanishwa na kongani ya viwanda vya samaki. Tutafanya mapitio ya utoaji wa leseni za uvuvi kwa lengo la kuifanya nchi yetu kufaidika ipasavyo na fursa za uvuvi wa bahari kuu. Aidha, tutaendeleza utoaji wa mikopo ya boti, zana za uvuvi, makasha ya kuhifadhi samaki na miundombinu ya kukaushia.

Mheshimiwa Spika, tutawekeza zaidi pia kwenye vizimba na mabwawa ya kufugia samaki na kuwawezesha wananchi wengi zaidi kuongeza kipato na kujikwamua kiuchumi. Hili litakwenda sambamba na kutafuta majawabu ya teknolojia ya chakula cha samaki ambayo imekuwa ni changamoto kubwa kwa wafugaji wa samaki. Tatalipa kipaumbele suala la maendeleo ya uchumi wa bluu na sekta ya uvuvi, ikiwemo kilimo cha kisasa cha mazao ya baharini. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, hatuwezi kufikia malengo yetu bila kuikuza sekta ya viwanda nchini. Hivyo, tumejiwekea lengo la kuongeza kasi ya ukuaji wa sekta ya uzalishaji viwandani kutoka

asilimia 4.8 hadi kufikia asilimia tisa kwa mwaka ifikapo 2030. Katika kipindi kilichopita tuliweza kuanzisha kongani kubwa za viwanda na kuvutia wawekezaji wengi zaidi, ikiwemo Kongani ya Viwanda ya Kwala ambayo itakapokamilika itazalisha ajira za moja kwa moja 100,000 na zisizo za moja kwa moja ni ajira 500,000. Pia Kongani ya Viwanda ya Buzwagi inayotarajia kuzalisha ajira 300,000 itakapokamilika, tutaongeza kongani nyingine mpya na ya kisasa kule Bagamoyo ambayo nayo inatarajiwa kuzalisha ajira nyingi kwa vijana wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tunapoanza safari ya muhula wa pili wa miaka mitano ya Awamu ya Sita, tunajipanga kuweka kongani za viwanda katika kila wilaya ili tuongeze thamani ya mazao ya kilimo, uvuvi, mifugo na madini tunayozalisha huko na vitakavyoweza kuzalisha bidhaa zinazohitajika kwenye masoko ya maeneo yetu. Tutahamasisha ujenzi wa viwanda vitakavyolisha viwanda vingine. Viwanda hivyo vitazalisha malighafi na vipuri vitakavyotumiwa na viwanda vingine na viwanda vitakavyozalisha bidhaa zitakazohitajika kwenye masoko ya kikanda. Lengo la mkakati huu ni kuelekea kwenye Taifa linalojitegemea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuna viwanda ambavyo vimebinafsishwa, lakini vimetelekezwa na havifanyi kazi. Hali hii, inakinzana na dhamira njema ya kuvibinafsisha na pia inawakosesha wananchi soko na fursa za ajira. Kwa kuwa viwanda hivi vilikusudiwa kuongeza thamani ya mazao katika maeneo viliko, tutashirikisha vyama vya ushirika katika kuvifufua na kuviendesha. Lengo la Serikali ni kuona kuwa ushirika una uwezo wa kusambaza pembejeo, kuzalisha zaidi, kuendesha viwanda vya uongezaji thamani ya mazao na kutafuta masoko pia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ili kuitekeleza vyema ajenda yetu ya uchumi wa viwanda, tutaendelea kuimarisha miundombinu wezeshi ya umeme, maji, bandari, reli na barabara kwa ajili ya usafiri na usafirishaji wa malighafi na bidhaa. Tutafanya mapitio ya Sera na Sheria zetu za Biashara ili kujenga mazingira wezeshi na bora ya kuvutia biashara na uwekezaji. Vilevile, tutaungana na majukwaa ya kimataifa ya uwekezaji Barani Afrika na duniani

kuiweka Tanzania katika nafasi ya kuvutia wawekezaji wakubwa duniani ili kufungua rasilimali zetu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Tanzania imebarikiwa sana na madini ya aina mbalimbali. Hadi sasa, eneo lililopimwa na kufanyiwa utafiti wa kina ni 16% tu ya eneo lote la nchi yetu lenye miamba yenye madini nchini. Kazi yetu miaka inayokuja ni kuhakikisha madini haya yanawaletea maendeleo wananchi na kuwainua kiuchumi. Katika kipindi kilichopita, tuliweza kuongeza mchango wa sekta ya madini kwenye pato la Taifa kutoka asilimia 6.8 mwaka 2020 hadi kufikia 10.1% mwaka 2024. Hatua hii inamaanisha madini yanachangia zaidi mapato kwa wananchi, makusanyo kwa Serikali na uwekezaji kwenye huduma za kijamii. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kuelekea mwaka 2030, tutakamilisha Mkakati wa Madini Adimu (*Critical Minerals*) ili Serikali itambue aina ya madini, viwango vya madini na eneo madini yalipo. Kwa kuwa Madini ya Kimkakati ndiyo yanayohitajika zaidi duniani, tutaongeza umakini katika kusimamia uwekezaji wa madini hayo. Katika jitihada zetu za kuendeleza sekta hii ya madini, tutapitia upya leseni zilizotolewa ili kubaini leseni ambazo hazijaendelezwa na kuchukua hatua za kuzitoa kwa wachimbaji wenye nia ya dhati ya kufanya uendelezaji wa maeneo husika. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, wachimbaji wadogo wamekuwa nguzo ya kutegemewa katika sekta ya madini nchini. Hivyo basi, tutatenga maeneo maalum kwa ajili yao, tutawapatia leseni na tutawaendeleza kwa kuwapa mitaji na mitambo ya uchorongaji, pamoja na kuwapatia taarifa sahihi za kijiolojia. Aidha, tutaendeleza utaratibu wa Benki Kuu kununua akiba ya dhahabu kutoka kwa wachimbaji wadogo na wa kati walio na leseni halali kutoka Tume ya Madini. Tunafanya hivi kuwahakikisha wachimbaji wanapata mnunuzi wa uhakika, kupunguza utoroshaji wa madini na pia, kurasimisha biashara ya uchimbaji kwa vijana wa Tanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutaendelea kuimarisha masoko ya madini na vito. Kipekee kwa madini ya *Tanzanite*, tunaenda kumaliza jengo la *Tanzanite Exchange Centre* katika eneo la Mirerani. Mbali na kuwa nchi yetu ni mzalishaji mkubwa wa

madini, tunataka ifikapo 2030 Tanzania iwe kituo kikuu cha uuzaji wa madini yote katika ukanda wa Afrika Mashariki na Kati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, hatua nyingine muhimu katika kuongeza mchango wa sekta ya madini katika maendeleo ya nchi ni kusimamia uongezaji wa thamani ya madini hayo hapahapa nchini. Tunadhamiria kuwa na kiwanda cha kuchenjua madini (*multipurpose refinery*) ifikapo 2030. Tutaondokana na kusafirisha makinikia kwenda nje ili tuokoe ajira ambazo tumekuwa tukizipoteza.

Mheshimiwa Spika, tutaanzisha vilevile Mfuko wa Wakfu wa Madini (*Minerals Sovereign Wealth Fund*) ili fedha zitokanazo na madini zije ziwaftae vizazi vijavyo. Tunafanya hivyo tukitambua kuwa madini si mahindi kwamba ukiyavuna, utatenga mbegu ili uyaoteshe tena. Tunajua kwamba ukichimba madini yana mwisho wake, tunaweka fedha hiyo ili vijana wetu (vizazi vyetu vijavyo) watakapokuta mashimo wakute na fedha ya kuendeleza maisha yao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Tanzania imejaaliwa vivutio vingi vya utalii ambapo sekta hii ina mchango mkubwa sana kwenye uchumi. Tunapoelekea 2030, tutaendelea kuikuza zaidi sekta hii tukilenga kufikia watalii wa ndani na nje milioni nane ifikapo 2030. Tunaamini kwamba, kutokana na wingi na ubora wa vivutio pamoja na utajiri mkubwa wa kiutamaduni, tunaweza kufikia lengo hili. Sasa ili kukuza utalii tutafungamanisha vivutio vya utalii ili mtalii atumie siku nyingi zaidi akiwa nchini Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tutaboresha pia vyuo vyetu vya utalii na ukarimu, kwa kuongeza idadi ya watoa huduma wenye weledi katika fani zote kwenye hii sekta ya utalii na ukarimu. Sekta hii nayo ni sehemu muhimu ya mpango wa kuzalisha ajira zaidi kwa wananchi na kutuongezea akiba ya fedha za kigeni. Tutaendeleza pia jitihada za uhifadhi na utunzaji wa maliasili sambamba na kupambana na ujangili.

Mheshimiwa Spika, aidha, hatuna budi kuongeza nguvu kukabiliana na changamoto ya wanyama waharibifu inayokabili

jamii mbalimbali zinazopakana na hifadhi kote nchini. Niwaahidi kuwa Serikali itaongeza askari, vituo vya ulinzi, mbinu na vifaa vya kisasa ikiwemo ndegenyuki kukabiliana na janga hilo la wanyama waharibifu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, eneo lingine tutakalolipa uzito mkubwa ni sekta ya ujenzi. Kipaumbele chetu kitakuwa kukamilisha miradi mbalimbali ya ujenzi wa barabara ambazo tayari zimeanza na zinaendelea. Tutaongeza kasi ya utekelezaji wa miradi ya barabara kupitia TANROADS ili tufikie lengo letu la kuunganisha Wilaya zote na Makao Makuu ya Mikoa yao kwa kiwango cha lami. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa Jiji la Dar es Salaam kwa umahususi wake, tutaboresha barabara kuu kwa kujenga barabara za juu katika makutano ya barabara katika maeneo ya Morocco, Mwenge, Magomeni na Tabata. Vilevile, ujenzi wa awamu zilizobaki za miundombinu ya mabasi yaendayo haraka tunakwenda kuyamalizia. Tutaijengea uwezo UDART ili iweze kusimamia vyema uendeshaji wa mabasi haya. Tutakamilisha pia ujenzi wa daraja muhimu, Daraja la Mto Msimbazi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutaongeza pia bajeti na uwezo wa TARURA kuboresha barabara za ndani na za vijijini ili kuhakikisha ... (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ninawashukuru Waheshimiwa Wabunge na wamenionesha kwamba hapa ndipo nimegonga, kwa maana hiyo nikaweke nguvu kubwa kwenye eneo hili. Kwa hiyo, tutahakikisha tunaipa bajeti ya kutosha TARURA ili kuhakikisha barabara za vijijini ziwe zinapitika mwaka mzima na kwa wakulima wanaweza kuyafikia masoko kwa urahisi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa ujenzi wa makazi, jitihada zetu zitajielekeza kwenye kupunguza gharama za vifaa vya ujenzi ili tuwawezeshe wananchi kujenga makazi bora. Tutaweka mkazo maalum kwenye nyumba bora na nafuu. Tutasimamia utekelezaji wa sera zinazolenga kuboresha hali ya makazi kwenye maeneo yenye makazi duni. Tutashirikiana na sekta binafsi ili kuongeza uwekezaji kwenye miradi ya uendelezaji

miji kwa kujielekeza kwenye ujenzi wa nyumba za bei nafuu (*affordable housing*). Sambamba na hilo, tutaongeza kasi ya urasimishaji wa maeneo ya makazi na kuimarisha utatuzi wa migogoro ya ardhi, kwa kupima ardhi nchi nzima kwa teknolojia ya kisasa ya *satellite*. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, hakuna maendeleo ya kiuchumi na kijamii bila nishati ya umeme wa uhakika na wenye nafuu, hakuna. Katika kipindi kilichopita tuliweza kuongeza kiwango cha uzalishaji wa umeme kutoka *megawatt* 1,600 na kufikia *megawatt* 4,000 na pia tulifikisha miundombinu ya umeme kwenye kila kijiji. Tunapoelekea mwaka 2030, tumejiwekea lengo la kuongeza uzalishaji wa umeme maradufu kufikia *megawatt* 8,000 na tutaendelea kupanua mtandao wa umeme ili kuvifikia vitongoji vyote nchini Tanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tutaongeza uzalishaji kwa kutumia vyanzo vya nishati mbalimbali ambazo nchi yetu imebarikiwa nazo ikiwemo maji, jua, gesi, joto ardhi na upepo na hata umeme utokanao na nguvu ya nyuklia. Vilevile, kupitia mpango wa Gridi Imara tutakamilisha ujenzi wa miundombinu ya usafirishaji umeme na tutaongeza vituo vya kupooza umeme ili kuhakikisha shughuli za kiuchumi na makazi yanapata umeme wenye nguvu inayotakiwa. Lengo letu ifikapo 2030, mikoa yote ya Tanzania iwe imeunganishwa na Gridi ya Taifa ya Umeme. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, ili kuihakikishia nchi usalama wa nishati ya mafuta, tutaboresha miundombinu ya kupokea na kuhifadhi mafuta katika bandari zetu na maeneo ya kimkakati. Tutasimamia utekelezaji wa Mkakati wa Nishati Safi ya Kupikia, lengo ni kufikia 80% ya Watanzania wanaotumia nishati safi ya kupikia ifikapo mwaka 2034, hatua itakayopunguza uharibifu wa mazingira na kulinda afya za watumiaji. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa gesiasilia, ninataka niwatoe hofu Waheshimiwa Wabunge kuwa tupo kwenye hatua nzuri za majadiliano, tumechelewa kwa sababu dhamira yetu ya dhati ni kukamilisha majadiliano hayo ya mradi huu mkubwa na wa kihistoria wa dola bilioni 42 wa uchimbaji wa gesiasilia. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, kama tutakubaliana na wawekezaji hawa, mradi huo utabadilisha kabisa taswira ya uchumi wetu. Katika majadiliano yetu, tumechelewa kidogo kwa sababu, tunahakikisha tunazingatia maslahi mapana ya nchi na kuhakikisha mradi huu utaleta manufaa au utawanufaisha Watanzania moja kwa moja. Vilevile, tutajielekeza pia, kwenye kuongeza utafiti wa gesi asilia maeneo ya baharini na nchi kavu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa, Tanzania ni lango kuu la kuzifikia nchi nyingine za Afrika ya Mashariki na Kusini mwa Afrika tunalazimika kuwekeza sana kwenye miundombinu ya usafiri na usafirishaji, ili tuweze kutoa huduma kwa ndugu zetu ambao hawakupata bahati ya kuwa na milango ya kuingia na kutoka kwa njia ya bahari. Hii ndiyo njia pekee ya kunufaika na fursa yetu ya kijiografia. Ni kwa msingi huo, tunaendeleza uwekezaji kwenye ujenzi wa reli ya kisasa ya SGR ya ushoroba wa kati kwa kukamilisha vipande vilivyosalia, yaani Makutupora – Tabora; Tabora – Isaka; Isaka – Mwanza na Tabora – Kigoma na vilevile, kipande kinachoenda Burundi kutoka Uvinza na kwenda mpaka Musongati. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tutakuja na mkakati wa kuhakikisha reli inatengeneza ushoroba wa uchumi, biashara na uwekezaji kote inakopita. Tunajipanga pia, kujenga Reli ya SGR kutoka Tanga hadi Musoma na kutoka Mtwara hadi Mbamba Bay (Ruvuma) itakayofika pia, Mchuchuma na Liganga. Sambamba na ujenzi wa reli mpya, tutasimamia maboresho ya reli zilizopo, ikiwemo reli ya TAZARA. Ninafurahi kuwaatarifu kuwa, hivi karibuni kutafanyika hafla ya kuweka jiwe la msingi la Mradi wa Ukarabati wa Reli ya TAZARA itakayofanyika nchini Zambia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, kwa reli ya zamani ya *Meter Gauge* tutafanya ukarabati wa vipande vya Tabora – Kigoma; Kaliua – Mpanda; Tanga – Arusha na Ruvu – Mruazi, ili nayo itumike kuchochea uchumi. Miradi yote hii itazalisha fursa nyingi za ajira kwa Watanzania. Katika kushirikisha sekta binafsi, tutasimamia ujio wa waendeshaji binafsi kwenye reli zinazojengwa na Shirika la Reli Tanzania. Kwa kuanzia tutakuwa na mwendeshaji

binafsi kwenye reli ya TAZARA, hatua hii itazidi kupunguza gharama za usafirishaji kwa wafanyabiashara. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, tunakusudia vilevile kujenga treni za mijini za kisasa katika Miji ya Dar es Salaam na Dodoma. Tunajenga reli hizo, ili kuboresha usafiri kwenye majiji haya yanayokua kwa kasi kubwa sana. Kwa mfano, Dar es Salaam inatarajiwa kuwa na wakazi milioni 10 ufikapo Mwaka 2030. Hivyo, kurahisisha njia za usafiri ni kurahisisha shughuli za kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, tukiangazia upande wa uchukuzi, mwelekeo wetu wa kiseru ni kujenga Mfumo Fungamanishi. Yaani *Multimodal Transport System*, ambao utahakikisha kuwa bandari, viwanja vya ndege vyote nchini na vituo vya reli vina muunganiko wa usafiri na usafirishaji wa abiria na mizigo kwa njia mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, baada ya maboresho ya miundombinu na mifumo ya uendesaji wa Bandari ya Dar es Salaam, gharama za uendesaji wa bandari zimepungua ambapo zaidi ya shilingi bilioni 258 kwa mwaka zinaokolewa. Fedha hizo zinatumiwa kuongeza uwekezaji kwenye bandari hiyo ya Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, kuelekea Mwaka 2030, tutasimamia maboresho zaidi kwenye bandari zetu nchini. Tutaongeza gati 10 kwenye Bandari ya Dar es Salaam, ambayo kwa sasa ina gati 12. Tutakamilisha kuunganisha reli ya SGR na bandari, ili mizigo isafirishwe kwa reli hadi Bandari Kavu ya Kwana ambapo magari ya mizigo (malori) yataanza kufanya kazi hapo, kutoka Kwana, kwenda maeneo mbalimbali ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, tutazidi pia kuboresha bandari zetu za Bahari ya Hindi ikiwemo Tanga, ambayo tutaiunganisha kwa reli na Bandari ya Musoma kule Mara. Tutafanya upanuzi na maboresho kwenye Bandari ya Mtwara ambayo nayo tunakusudia kuiunganisha kwa reli na Bandari inayojengwa Mbamba Bay kule Nyasa, Ruvuma. Bandari mpya itakayojengwa Bagamoyo itaunganishwa na Bandari kavu ya Kwana.

Mheshimiwa Spika, halikadhalika, tutaziendeleza Bandari zetu za Maziwa Makuu, za Mwanza, Kigoma na Kalamu kule

Tanganyika na tutakamilisha ukarabati na ujenzi wa meli za abiria na mizigo zitakazotoa huduma kupitia bandari hizo, ikiwemo MV Mwanza ambayo imeshaanza kutoa huduma za usafirishaji kule Kanda ya Ziwa. Sambamba na hilo, tutakamilisha upatikanaji wa meli kubwa itakayotoa huduma katika Bahari ya Hindi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa usafiri wa anga, pamoja na mambo mengine, tumepanga kuwa ufikapo Mwaka 2030 tuliimarisha zaidi Shirika letu la Ndege la Tanzania kwa kuongeza ndege nane (8) nyingine, ili kuliwezesha shirika kuongeza miruko ndani na nje ya nchi. Mwelekeo wetu ni kufungua nchi pamoja na kukifanya Kiwanja cha Ndege cha Kimataifa cha Julius Nyerere kuwa kiungo (*hub*) cha safari za ndege Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, aidha, tutakamilisha ujenzi wa viwanja mbalimbali unaoendelea, vikiwemo Kiwanja cha Kimataifa cha Msalato hapa Dodoma, Mwanza, Iringa na Mpanda. Aidha, tutaongeza viwanja vikubwa, hasa vilivyopo pembezoni mwa nchi kwa lengo la kuendelea kupanua biashara na utalii. Miongoni mwa miradi hiyo ni Kiwanja cha Ndege cha Mugumu kuelekea Hifadhi ya Taifa ya Serengeti, Kiwanja cha Ndege cha Njombe kukuza biashara ya mazao na matunda na kurahisisha usafirishaji wake na Kiwanja cha Ndege cha Kyabajwa, Kagera, kitakachofungua fursa zaidi kwa Mkoa wa Kagera. Serikali itajenga Chuo Kikuu cha Anga cha Taifa na kuimarisha mafunzo na kuvutia zaidi wataalam wakiwemo marubani, wahandisi na wahudumu wa ndege.

Mheshimiwa Spika, tunapotekeleza Mkakati wa Uchumi wa Kidijitali, uwekezaji kwenye TEHAMA ni muhimu sana. Hivyo, tutaendeleza kazi ya kuhakikisha mifumo yetu inasomana, ikiwemo mifumo mipya itakayoanzishwa. Tutaongeza matumizi ya teknolojia za kisasa ikiwemo akili unde, ili kuboresha utendaji kazi na utoaji wa huduma. Kupitia Mfuko wa Mawasiliano kwa Wote (UCSAF) na kampuni za watoa huduma, tutahakikisha huduma ya mtandao inawafikia Watanzania wengi zaidi, ili iwasaidie kujiunga katika mifumo ya upatikanaji wa fedha na mitaji (*Financial Inclusion*) na kukuza biashara zao. Pia, tutajenga Chuo cha Teknolojia ya Kidijitali, ili kuwajengea vijana wetu uwezo wa kushindana katika ulimwengu wa Sayansi na Teknolojia.

Mheshimiwa Spika, utunzaji wa mazingira ni suala muhimu sana katika maendeleo tunayoyapanga na kuyatarajia. Kuelekea 2030, tutaendelea kuisitiza utunzaji wa mazingira na mambo yake yote, vyanzo vya maji na mambo mengine. Tutaweka jitihada kubwa kwenye usimamizi wa biashara ya hewa ukaa kwa manufaa ya wananchi wa maeneo husika na Taifa zima kwa ujumla. Vilevile, hatua hii itasaidia kupunguza migogoro ya mikataba katika siku za usoni.

Mheshimiwa Spika, tutaendelea kulinda uhuru wa vyombo vya Wizara ya Habari, Mawasiliano na Teknolojia ya Habari, ili Watanzania wapate haki ya kupata taarifa za ndani na nje ya nchi. Tutaendelea kutoa leseni kwa vyombo vya habari na kulinda uhuru wa kufanya kazi zao, kwa kufuata sheria za nchi. Tutaimarisha vitengo vya habari vya Serikali, ili viweze kutoa habari kwa weledi na kwa wakati. Aidha, tutaendelea kutambua waandishi wa habari za maendeleo nchini kupitia Tuzo ya Samia Kalamu Awards.

Mheshimiwa Spika, maendeleo ya nchi yoyote yanaonekana katika utamaduni na ustaarabu wake. Isitoshe katika dunia ya leo, utamaduni ni bidhaa na utamaduni ni uchumi; hivyo, tutakuza na kuifanya lugha yetu ya Kiswahili kuwa bidhaa. Vilevile, tunaendelea na maandalizi ya ujenzi wa studio ya kisasa ya filamu, ili kupandisha thamani ya kazi za wacheza filamu wetu hapa nchini. Tutajenga ukumbi wa kisasa wa maonesho, ili kuwawezesha wasanii wetu kufanya matamasha ya kimataifa na kuvutia wasanii wa nje, wakubwa, kuja kufanya matamasha nchini. Tunataka sanaa, filamu na muziki zitengeneze ajira na kuchangia uchumi wa Taifa.

Mheshimiwa Spika, michezo ni uchumi. Hatuwezi kupata matokeo makubwa bila kuwekeza. Miongoni mwa hatua tutakazozichukua ni kuanzisha na kuendeleza shule za michezo nchini. Tutaanzisha shule hizo kwa lengo la kuwaandaa wanamichezo wa leo na kesho. Kama mnavyofahamu, nchi yetu itakuwa mwenyeji wa mashindano ya AFCON mwaka 2027 na kuelekea huko tutakamilisha ujenzi wa viwanja vitakavyotumika, ikiwemo Uwanja wa AFCON uliopo Arusha na maboresho ya viwanja vingine nchini. Vilevile, tutaendelea kuvutia michezo

mbalimbali kufanyika hapa nchini, ili kuongeza fursa zitokanazo na kuwa mwenyeji wa michezo hiyo.

Mheshimiwa Spika, Tanzania inathamini ushirikiano wa kimataifa na ingependa kuishi na mataifa mengine kwa misingi ya kuheshimiana na kufaana. Serikali ina dhamira ya dhati ya kuendeleza mahusiano mazuri yaliyopo na nchi marafiki na mashirika ya kimataifa. Daima tutajielekeza katika kuongeza marafiki na kupanua fursa za kiuchumi kwa nchi yetu na watu wake. Kama Taifa, tunapenda tuheshimiwe kama sisi tunavyoheshimu Mataifa mengine. Ahsanteni sana Waheshimiwa. Ninataka nirudie, kama Taifa, tunapenda tuheshimiwe kama sisi tunavyoheshimu Mataifa mengine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika kulinda maslahi ya nchi hakuna mbadala. Ni lazima tuhakikishe tunalinda utu, heshima na uhuru wetu. Tutaendelea kuongozwa na misingi ileile ya Sera ya Nje iliyoasisiwa na waasisi wetu ya kutofungamana na upande wowote. Msimamo wetu ni umoja na ushirikiano badala ya mgawanyiko, majadiliano badala ya amri/mabavu na haki badala ya visasi. Taifa la Tanzania limejengwa kwenye misingi ya amani na utulivu wa kisiasa; nguvu yoyote inayokusudia kuchafua misingi hiyo hatutokubaliana nayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine, tutaendelea kuviimarisha vyombo vyetu vya ulinzi na usalama, ili tuhakikishe ulinzi wa mipaka yetu na wa raia na mali zao uko kwenye mikono salama. Vilevile, Taifa la Tanzania litaendelea kutimiza wajibu wake wa kuchangia misheni za ulinzi wa amani za kikanda na kimataifa.

Mheshimiwa Spika, tumezungumzia masuala mengi, ila msingi wa mafanikio yote haya ni utawala wa sheria, uadilifu na uwajibikaji katika kila ngazi, kuanzia juu mpaka chini. Kufanikiwa kwa yote tuliyoyasema ni kuwa na misingi imara, kuhakikisha wananchi wananufaika na rasilimali za nchi pamoja na kupata huduma wanazostahili. Tutaielekeza jitihada zetu kwenye mapambano dhidi ya rushwa, ufisadi, ubadhirifu, uzembe, ukosefu wa nidhamu na ukosefu maadili. Ni lazima tudhibiti

wachache wanaotaka kuturudisha nyuma kwa kuendekeza maslahi binafsi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, ili kuimarisha uwajibikaji Serikalini, tutaendelea kutekeleza programu za maboresho ya utumishi wa umma, ikiwemo matumizi ya mifumo ya upimaji wa utendaji kazi. Wajibu huenda na haki au haki huambatana na wajibu, hivyo basi, pamoja na kuwataka watumishi wa umma kuwajibika ipasavyo, tutaendelea kuboresha maslahi yao kadri uchumi utakavyoruhusu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, vilevile, tutaimarisha uwajibikaji na utendaji wa mashirika ya umma. Kuelekea 2030 tutafanya mageuzi ya mashirika ya umma, ili kuboresha ufanisi, uwazi na tija. Tunataka kuongeza siyo tu gawio ambalo Serikali inapokea, lakini pia, kufikia lengo la mashirika na taasisi za umma kuchangia angalau 10% ya mapato yote yasiyo ya kodi. Nia yetu ni kuyajengea uwezo mashirika ya umma yaweze kushindana na kuwekeza nje ya Tanzania, kama mashirika mengine ya nje tunavyoyaona hapa ndani kwetu.

Mheshimiwa Spika, msingi mwingine wa mafanikio yote haya ni utawala wa sheria. Ahadi yetu ni kuwa Serikali itashirikiana kwa dhati na Mahakama ya Tanzania kuhakikisha haki inapatikana kwa watu wote na kwa wakati. Tutaendelea kuiwezesha Mahakama kwa majengo, vitendea kazi, watumishi pamoja na kuimarisha matumizi ya TEHAMA. Tunachukua hatua zote hizi ili mhimili huu uweze kutekeleza wajibu wake kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, tutasimamia utekelezaji kamili wa mapendekezo ya Tume ya Rais ya kuangalia namna ya kuboresha taasisi ya Hakijinau au taasisi za Hakijinau, tutaendelea kufanya mageuzi na maboresho katika taasisi zote zinazoshughulikia masuala ya Hakijinau ili ziweze kukabiliana na vitendo vyote vya uhalifu.

Mheshimiwa Spika, kwa upande mwingine Serikali itaendelea kushirikiana na wadau mbalimbali katika sekta ya sheria ikiwemo Chama cha Wanasheria Tanganyika pamoja na asasi zingine ili kuwezesha upatikanaji wa huduma na msaada wa

14 NOVEMBA, 2025

kisheria kwa wananchi, kwani katika kipindi kilichopita tumeona manufaa yake katika utatuzi wa changamoto mbalimbali zinazowakabili wananchi wa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, tutakamilisha tafsiri ya sheria zetu zote kwa lugha ya Kiswahili ikiwa ni hatua muhimu kuhakikisha wananchi wetu wanaelewa kwa urahisi sheria za nchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sikuweza kuyasema yote yatakayofanyika ndani ya kipindi cha miaka mitano ijayo kwa kuwa muda hauruhusu, bila shaka nitapata wasaa mwingine wa kulihutubia Bunge au Bunge hili Tukufu siku zijazo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika shughuli za kawaida za Bunge Waheshimiwa Mawaziri na Naibu Mawaziri nitakaowateua hivi karibuni chini ya usimamizi wa Mheshimiwa Waziri Wakuu watapata wasaa wa kufafanua kwa kina maeneo niliyoyagusia pamoja na maono ya Serikali ya kuwaletia wananchi maendeleo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, ikikupendeza hotuba hii iweze kujadiliwa na Waheshimiwa Wabunge na Serikali itakuwa tayari kupokea maoni, ushauri na mapendekezo yenu kwa moyo mkunjufu ili tuweze kuyafanyia kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, niliahidi Bunge lako Tukufu ushirikiano wangu binafsi na wa Serikali ya Awamu ya Sita katika kutekeleza yote haya kwa manufaa ya Watanzania ambao Wabunge hawa wanawawakilisha. Rai yangu kwenu Waheshimiwa Wabunge ni kutoa ushirikiano wa dhati kwa Serikali kwa pamoja tutajenga nchi ambayo mifumo inafanya kazi na miradi ya maendeleo inatekelezwa kwa ufanisi ili Watanzania nao waweze kufanya kazi zao kwa bidii na weledi kwa maendeleo ya Taifa letu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninamwomba Mwenyezi Mungu kuwa mwisho wa utumishi wa Awamu ya Sita usipimwe tu kwa vitu, majengo na mambo yanayoonekana bali pia kwa tabasamu la utu litakaloachwa kwenye nyuso za Watanzania. *(Makofi)*

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, ninaomba uniruhusu nirudie hapo, nimesema ninamwomba Mwenyezi Mungu mwisho wa utumishi wa Awamu ya Sita usipimwe tu kwa vitu vitakavyoachwa bali tupimwe kwa tabasamu nitakaloliacha kwenye nyuso za Watanzania. *(Makofi/Vigelegele)*

(Hapa Waheshimiwa Wabunge Walisimama na Kuimba)

MHE. DKT. SAMIA SULUHU HASSAN – RAIS WA JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA: Ahsanteni Waheshimiwa Wabunge.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo sasa ninayo heshima ya kutamka kwamba Bunge la Kumi na Tatu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania sasa limefunguliwa rasmi. Ninamwomba Mwenyezi Mungu aibariki nchi yetu Tanzania na atubariki Wabunge na wananchi wote wa Tanzania. Ahsanteni sana kwa kunisikiliza. *(Makofi/Vigelegele)*

(Hapa Waheshimiwa Wabunge walisimama na kuimba)

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Mheshimiwa Rais na Amiri Jeshi Mkuu, kwanza nitumie nafasi hii kukupongeza sana kwa hotuba yako iliyosheheni mambo mengi kwa maslahi mapana ya Taifa letu, hongera sana Mheshimiwa Rais. *(Makofi)*

Mheshimiwa Rais umetoa matumaini makubwa kwa Watanzania kwenye bima ya afya ambapo Watanzania wengi wanateseka kipindi hiki, hongera sana. Umetoa tahadhari kwa watendaji wazembe na Bunge hili litakusaidia kuwapumzisha watendaji wazembe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Rais, umetoa tamko miradi mikubwa itasimamia maslahi mapana ya Taifa na wananchi kwa ujumla. Umezungumzia mahusiano ya kimataifa, mimi nimekaa kwenye Kamati ya *Foreign, Defense, Security Committee* kwa miaka 16, tunajua *engagement* ya namna gani ku-deal na kuzungumza na mataifa ya nje pamoja na Wabunge wote hapa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Rais, nikuhakikishie tutaboresha na kuimarisha mahusiano yetu na Mabunge ya Mataifa mengine kwa Kamati

14 NOVEMBA, 2025

zetu pamoja na kuchukua Wabunge mbalimbali kuzungumzia wema na uzuri wa Tanzania na kuvunja *propaganda* chafu zinazochafua Taifa letu. (Makofi)

Mheshimiwa Rais, ninakushukuru sana kwa niaba ya Wabunge wote kwa hotuba yako na mapenzi yako, kwa kweli tunaye kiongozi anayejua shida za Watanzania na anayejua ameweka *roadmap* wapi ya kumaliza matatizo hayo, hongera sana. (Makofi)

Mheshimiwa Rais tutafanya *engagement* na Mabalizi wa nchi za nje nchini, tutakutana nao kindugu, kirafiki na kueleza namna halisi ya *propaganda* chafu ambazo zinafanywa kuathiri baadhi ya watu wetu, lakini hasa kulenga kuharibu uchumi wa Taifa letu, hilo tutalimaliza tutakusaidia Mheshimiwa Rais. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, sasa tunakuja kwenye hoja ya kuahirisha Bunge.

Katibu.

NDG. BARAKA I. LEONARD – KATIBU WA BUNGE:

HOJA YA KUAHIRISHA BUNGE

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Sasa namwita Mheshimiwa Waziri Mkuu kutoa hoja ya kuahirisha Bunge na utupe tarehe na hotuba yako isiwe ndefu, ukaharibu utamu wa hotuba ya Rais, ukishashukuru mawili matatu, tupe tarehe tuanze mapambano. (Makofi/Kicheko)

MHE. DKT. MWIGULU L. NCHEMBA – WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Spika, ninaomba nitumie nafasi hii kwa dhati ya moyo wangu kumshukuru Mheshimiwa Rais, Daktari Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa imani kubwa aliyonionesha kwangu kwa kuiteua nimsaidie katika jukumu la utumishi kwa nafasi ya Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Nitafanya kazi hiyo kwa bidii, kwa uaminifu na kwa uadilifu mkubwa. (Makofi)

14 NOVEMBA, 2025

Mheshimiwa Spika, pili, nimpongeze kwa dhati Mheshimiwa Rais kwa hotuba nzuri tumesikiliza hotuba hapa ya Mheshimiwa Rais ambayo imebeba maono na inatoa dira na ramani pamoja na uelekeo wa nchi yetu kwa kipindi cha uongozi wa Serikali ya Awamu ya Sita, kwa kipindi cha pili. Kwetu Serikalini kwa niaba ya Serikali, Mawaziri watakaoteuliwa pamoja na Watendaji Wakuu wa Wizara na taasisi zake walioko hapa, tumepokea kama maelekezo na miongozo ambayo tutaifanyia kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Bunge pamoja na shughuli nyingine ambazo zitakuwepo za Kibunge, tutakuwa na nafasi ya kutafakari, kuchambua na kuijadili hotuba hii wakati wa Mkutano wa Pili wa Bunge.

Mheshimiwa Spika, kwa mantiki hiyo nitumie fursa hii kuwashukuru Wabunge wote kwa ushirikiano ambao wametoa katika kuidhinisha jina langu. Aidha, kwa mara nyingine nikushukuru pia Mheshimiwa Spika wewe binafsi kwa uongozi wako mahiri, tumeshuhudia ukianza vizuri, tunaamini utaongoza vizuri Bunge hili na kwa niaba ya Mawaziri watakaoteuliwa tunakuahidi kwamba tutatoa ushirikiano kwako binafsi, Naibu Spika pamoja na Waheshimiwa Wabunge wote. Tutapokea maoni, tutawasikiliza na tutayafanyia kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kipekee ninawashukuru wananchi wa Jimbo la Iramba pamoja na Chama Cha Mapinduzi kwa kukubali niendeleo kuwatumikia kwa nafasi ya Ubunge ulionifanikisha kuweza kupata nafasi hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema haya, ninaomba sasa kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu liahirishwe hadi siku ya Jumanne, tarehe 27 Januari, 2026, saa tatu kamili asubuhi, litakapokutana tena hapa Dodoma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninaomba kutoa hoja. *(Makofi)*

MHE. ABDALLAH H. ULEGA: Mheshimiwa Spika, ninaafiki.

14 NOVEMBA, 2025

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Hoja imetolewa na kuungwa mkono sasa nitawahoji, kuhusu hoja ya Waziri Mkuu ya kuahirisha Bunge mpaka tarehe 27 Januari, 2026. Wote mmeafiki.

*(Hoja ilitolewa lamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, sasa ni Wimbo wa Taifa pamoja na Wimbo wa Jumuiya ya Afrika Mashariki.

**WIMBO WA TAIFA PAMOJA NA WIMBO WA JUMUIYA YA
AFRIKA MASHARIKI**

*(Wimbo wa Taifa na Wimbo wa Jumuiya ya
Afrika Mashariki Ziliimbwa)*

MHE. MUSSA A. ZUNGU - SPIKA: *Members of the Diplomatic Corps from the European Union - danke, merci, gracias. Members from Brazil, Angola, Mozambique - muito bem. Thank you very much for attending this important function of our country and for your support and guidance in dealing with matters of international affairs together. Thank you very much. (Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kuanzia Jumatatu mpaka Ijumaa kuna semina, kwa hiyo ninawaomba Wabunge mhudhurie semina hii ni muhimu sana, itawapa mwelekeo wa Kanuni na namna Bunge letu linavyoendeshwa.

Waheshimiwa Wabunge ninaahirisha shughuli za Bunge mpaka tarehe 27 Januari, 2026.

*(Saa 11.35 Jioni Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Jumanne,
Tarehe 27 Januari, 2026 Saa Tatu Asubuhi)*